

ment en aquest cas pel romànic gràcies a la concurrència de dos factors: la influència de la c- inicial i el fet que des d'abans de Cèsar el nombre de CAPTIVI gals fou immens i àdhuc majoritari a Roma (recordem els celtismes de gladiadors, que he reunit s. v. B-ATRE, GLAVI, etc.).

Captivar [Llull]: «Com hom sia *cativat* e encarcerat» (*Llibre de Contemplació*, 156.11); «e corregren tota la terra e *cativaren* molts crestians», Muntaner, § 20; doc. ross. de 1597 (RLR LX, 59); i amb *cat-* encara a Eiv.: «un dia un xabec moro apresà es llaüet i *cativà* son pare», Castelló, *Rond.*, 30. Mall. i castís: *encativar*: «la gentil verge / que ara ací ni nomnar gos, / car l'amor que m'encativa / no és per ella correspost ---», Marian Aguiló, a. 1843, *Antol. Poët.*, 1975, p. 34; *captivació*, 1975, p. 34. *Captivitat* [1181; Llull, *Blanq.* II, 188.3; «delliurar de la *captivitat*», Desclot, 81; i sovint en Muntaner, JRoig, Joanot Martorell; *cativitat*, Pere Serafi, S. XVI]; concurrents *ca(p)tivea* (Jaume I), *captivança* (Llull) i *cativeri*, sens dubte el més usat [Joanot Martorell: «hajes compassió de tant poble crestià qui és jutjat a perpetual *cativeri*», «les persones nostres, posades en perpetual *cativeri*», ed. Ag. I, 29, 333; també «vostra vida que fonch *cativeri*» en el Com. Scrivà, 30, citat per Alart, *InoLC*]; *cativeri* doc. mall. de 1594 (BSAL VI, 258b) i avui *cativeri* en Vayreda, *Puny.* (veg. *ES-GARRIFAR*); no és, com s'ha dit, castellanisme, sinó adaptació de l'oc. *cativier*, d'on és també manlleu en castellà, veg. *DECH. Captivatge* en Eiximenis (*Reg.*, cap. 344), i en un ban de Bna. de c. 1405 (*DBal.*).

Captivera. + *Cativanes* o + *escativanes*, mot català absent de tots els diccionaris (Lab. 1839, 1868, 1888, *DFa.*; *DAG.*; *DBal.*; *AlcM.*; *BDC* XXI; Escrig, *MGa-dea*, Amen., *SLitCosta*; només *DAG. escatiaban* Pna-*Diea* amb la definició absolutament infundada «ei-na que usen els escatidors») 'tires de paper o tela, que es posen en les làmines o fulles soltes per enquadrar-les quan no queda marge per fer-ho', que des del català va passar al cast. *cartivana* [c. 1780, Terrens], i sembla ser derivat de *catiū* perquè l'objecte queda esclau i com reclud i pres dins el llibre, veg. *DCEC* [I, 710a53, s. v. *carta*].

Acatar rarament és *catar* en català, però més en els parlars romànics pròxims, on *catar* o *acatar-se* és alhora 'cobrir' o 'cobrir-se', 'rebaixar-se', 'vinclar-se': sembla provenir també de CAPTARE en el sentit de 'recercar l'atenció o la benvolença d'algú', 'procurar cortejar-lo o seduir-lo', i als diversos sentits moderns pogué contribuir certa coincidència amb COACTARE 'forçar, obligar, constrènyer el cos' [1575]: «honrrar y *acatar* les images dels sants: venerari», OPou (*Tb. Pu.*, 166). En castellà *acatar* ha tingut una vida més àmplia, més constant i antiga [S. XII], de sentits més variats —veg. *DCEC* I, 728a46ss. i amb totes les variants prefixals: *catar*, *percatar*, *recatar* tant o més forts que *acatar*— però també en català degué pertànyer des del principi a la llengua, en forma més restringida, però com a part de l'ús respectat: «plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis --- la llen-

gua d'aquells forts que *acataren* los reis ---», escriu amb forta ploma l'home que reprèn la tradició literària.

El nivell més popular el té en català en el Rosselló, on s'ha acantonat en el matís de 'acotar-se, vincular el cos' (Grandó, *Misc. Fabra*, 180); «és com abans el poble: s'*acaten* les teulades, / floreixen clave-llines, hi ha velles assentades ---», JSebPons, *L'Avia*, v. 9; «me s'apropa, s'*acata* i me palpa la cama ---», Saisset (*Perpiny.*, 42; *Catal. del R.*, 107); «nos escupim pels dits, nos los fretem de sorra: / marxant cap *acatat*, tots dos nos espium ---», id. (*ibid.*, 142); cerd. «*acatar*: abaixar; *acatar-se*: ajupir-se» (Ant. Cayrol, *Cont. Cerd.*, 75, 76); en el Conflent sento no solament el més divulgat ús reflexiu («vos cal *acatà* 'ajupir-vos, perquè sou massa alt per passar la porta'») sinó també el transitiu «la neu va *akatà* els aibres» 'els va doblegar, ajupir', Aiguatèbia (1960).

En cat., *catar* és molt més rar, si bé no deixa d'haver-n'hi algun cas: a Eivissa (PzCabrero), i amb sentits ja més diferents: en un extrem del Conflent en el de 'posar a recapte, cuidar-se': «me cal anar *katá* aquelles fedes» (em deia a muntanya el pastor de Conat, 1960), a Esterri d'Àneu *catar* 'buidar, fer concavitat a una cosa': «l'aixada estreta serveix per *catar* cóms» (*AlcM.*), gens estrany perquè en alguns pobles de la Vall d'Aran vaig sentir *catà* amb el sentit de 'cavar a terra cercant quelcom'.

Per a l'origen crec que ens hem d'adherir a la posició de Jud referent a *acatar el cap*: va amb prov. *acatà lou fiò* «couvrir le feu», gc. *catà-s* «s'humilier», *acatà* «baïsser», tots ells de CAPTARE amb un sentit bàsic de «soigner» (*Rom.* L, 125), més aviat que de COACTARE, vist que en gascó hi ha *ka-* i no pas *kw-*. Realment la idea de 'cobrir' és la fonamental en el llenguatge de Provença: «di roumanin entre li mato, / a flour de roco, un trau s'*acato*», *Mireio* VI, 23.2 («un trou se cache»): no sols això és un simple descabdel·lament d'allò, sinó que en el negatiu *descatà* és ben bé 'descobrir': «la masco, de la man senèstro / esbouïento a Vincèn souen pitre *descatà* ---», «Mèstre, / coume daiavian a grand dèstre / —coumencè lou jouvènt— souto un clot de margai, / *descate* un nis de francouletto / que boulegavon sis aleto ---» (*ibid.*, VI, 83.3; IX, 38.4). I la de 'cuidar-se d'algú' és central entre moltes de les aplicacions del II. CAPTARE: «chercher à séduire par des égards, des presents» *dum me captares* «pendant que tu me faisais la cour», Marcial, «*captantur aut captant*: on courtise ou on est courtisé» Petroni, *captare misericordiam* Quintilià, *tu me captas impudicitiae* Plaute, *duo reges inter se captantes* Livi.

Entorn, doncs, d'aquestes idees s'ha teixit el complex de significats i de derivats de les llengües romàniques de l'Oest, que exposo i que vaig desenrotllar més en el *DCEC* (veg.), amb algun altre que se n'hi pot afegir, com en gal·lec antic: «fezerò ficar hū pao en hūa praça, et *acatarôn-a* a él et alý a apedarò» (*Cròn. Troiana* del S. XIV, II, 194.7) on des de la idea de 'aclotellar algú, fer-lo acotar' ja quasi s'arriba a 'fer-